

Pr. Dr. Laurențiu Nistor

**PROBLEME SOCIALE
OGLINDITE ÎN OPERA
SFÂNTULUI
VASILE CEL MARE**

Apare cu binecuvântarea
ÎPS Dr. Laurențiu STREZA,
Mitropolitul Ardealului

ISBN 978-973-1941-79-0

Agnos
Sibiu, 2018

(LXXIII), 1997, nr. 1-6 (ianuarie-iunie), pp. 77-94.

50. Voicu, Diac. Constantin, *Sfântul Vasile cel Mare*, în „Telegraful Român”, anul 111, 1963, nr. 3-4, p. 3.

51. Zăgrean, Arhid. Prof. Dr. Ioan, *Probleme morale în opera Sf. Vasile cel Mare*, în *Sf. Vasile cel Mare* [vol. colectiv], EIBMBOR, București, 1980, pp. 206-237.

Cuprins

Pr. Conf. Univ. Dr. Constantin Necula: O icoană socială reevaluată la vremuri de criză socială.....5

Introducere.....11

I. Preocuparea pentru cei nevoiași.....17

II. Atitudinea Sf. Vasile față de sclavie....27

III. Activitatea caritabilă. Vasiliada.....33

IV. Relația cu autoritățile statului.....43

V. Educația tinerilor.....83

VI. Actualitatea învățăturilor cu caracter social cuprinse în opera Sf. Vasile cel Mare....101

VII. Concluzii.....107

Acatistul Sfântului Ierarh.....115

Bibliografie.....133

Cuprins.....141

O icoană socială reevaluată la vremuri de criză socială

Suntem dinaintea unei sinteze patristice cu vădit caracter apologetic și catehetic. Intuind ucigașa incultură ce umbrește efortul Bisericii de a propovădui intervenția socială drept exorcizare a egoismelor noastre, Părințele Laurențiu Nistor, un tăcut și distins descriptor al imuabilei frumuseți a scriiturii Părinților Bisericii, propune un volum intitulat *Problemele sociale oglindite în Opera Sfântului Vasile cel Mare*. Beneficiind de acribia expertizei dobândite ca specialist în pastorală patristică, fiind, prin chiar locul său de păstorire – Penitenciarul Codlea – un experimentat veghetor la sensul vieții duhovnicești în viețile unor oameni aflați în situații de risc major și post-criză, autorul vede în Sfântul Vasile construcția omului duhovnicesc care refuză moartea socială a confrăților săi. Sinteza pornește de la date istorice și contururile de personaj al Bisericii în care se încadrează Sfântul, dar identifică apoi în el izvorul de inspirație prin care lumea a devenit mai bună, urmare a propovăduirii și acțiunii sale pastorale. Citind atent cartea curajosului meu coleg, am constatat, mai mult ca oricând, realismul lui Mihai Eminescu, atunci când consemna: „Îmblânzirea treptată a lumii noi este un merit de

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NISTOR, LAURENȚIU

Probleme sociale oglindite în opera Sfântului Vasile cel Mare / pr. dr. Laurențiu Nistor. - Sibiu : Agnos, 2018

Conține bibliografie

ISBN 978-973-1941-79-0

netăgăduit al religiei creștine. Afară de aceasta ea a fost păstrătoarea culturii antice. Precum arta modernă își datorează renașterea modelelor antice, așa și creșterea lumii noi se datorează prototipului omului moral: Iisus Hristos. Pentru a-și îmbunătăți starea materială, oamenii au nevoie de mii de cunoștințe exacte. Pentru a fi buni, pentru a se respecta unii pe alții și a-și veni unul altuia în ajutor, oamenii au nevoie de religie. Pentru a mia oară, se dovedește că spiritul religios, desigur, unul și același cu iubirea nestrămutată de adevăr, e acela care formează civilizații¹. Se potrivește oare cuiva mai bine descrierea aceasta decât sfinților, îmblânzitorii de civilizație, care, din Duhul lui Hristos, au dat rosturi noi unei lumi învechite în răutăți și deznădejdi, în minciuni și ideologii ale pierderii firii umane?

Ce ne învață Sfântul Vasile (330-379 d. Hr.) este valabil și azi? Eu cred că, alături de ceilalți doi Sfinți, Ioan Gură de Aur (354-407 d. Hr.) și Grigorie de Nazianz (329/330-389/390 d. Hr.), care din visul lui Ioan al Evhaitelor, episcop în timpul lui Alexios I Comnenul (1081-1118 d. Hr.) sunt așezați într-o troiță de Arhieri, la 30 ianuarie, păstrăm o serie de valori comune, care ne țin legați nu doar de gândirea lor, ci și de Acela care i-a inspirat, Domnul Hristos. Astfel, învățăm de la ei, că întreaga cultură de viață

se trage din Scriptură, că prin Scriptură ne unim în gândire creștinii între noi (persoane) și cu gândirea Bisericii (comunități) și, astfel, cu Hristos. Ei devin dinaintea noastră modelul de lideri incoruptibili, într-o vreme în care nici Atena, nici Alexandria, nici Constantinopolul ori Cezareea Capadociei nu erau un depozit de îngeri ori un spațiu al purității sociale. Marcați de fragilitatea sfințeniei, ei se vădesc a fi vase ale Duhului Sfânt, fiind izvor de inspirație nouă, nepricepuților, până azi. Sfântul Vasile cel Mare, asemeni celorlalți doi și multor altora ce le vor urma în Sinaxar, mustră cu blândețe, crește sărăcirea de bunăvoie, crește, într-o atitudine feciorelnică, duhul monahismului, luptă împotriva corupției lumii, nu doar spirituale. Ce rămâne, și Părintele Laurențiu Nistor reușește să surprindă atent, este trezvia socială pe care o propune Sfântul Vasile, convertirea muncii în asceză, ca formă de efort întru împlinirea în Hristos a vieții. De aici și urgenta nevoie de profesionalizare a lumii, fără transformarea noastră în cyborgi ai muncii, fără pierderea filonului sufletesc al creativității noastre. Mi-am adus aminte de valoarea socială a propovăduirii Sfântului Vasile, recitind un episod descris de un scriitor modern, pe care-l redau, pentru forța imaginii: „În 1519, Hernan Cortes și conchistadorii lui au invadat Mexicul, până atunci o lume umană izolată. Aztecii, cum își spuneau cei ce locuiau acolo, au observat rapid că străinii arătau un interes extraordinar

¹ Mihai Eminescu, *Scrieri politice și literare*, vol. I, Ed. Minerva, 1905, p. 111.

pentru un anumit metal galben. De fapt, păreau să vorbească tot timpul despre el. Indigenii nu erau nefamiliarizați cu aurul – era frumos și ușor de prelucrat –, așa încât îl foloseau ca să facă bijuterii și statui, iar uneori foloseau praful de aur ca mijloc de schimb. Dar, dacă un aztec voia să cumpere ceva, plătea de obicei cu boabe de cacao sau valuri de țesături. Obsesia spaniolilor pentru aur părea, așadar, inexplicabilă. Ce era atât de important la un metal care nu putea fi mâncat, băut sau țesut și era prea moale ca să fie folosit pentru unelte sau arme? Când indigenii l-au întrebat pe Cortes de ce erau spaniolii așa de împătimiți de aur, conchistadorul le-a răspuns: Pentru că eu și însoțitorii mei suferim de o boală a inimii care poate fi vindecată doar cu aur”². Să recunoaștem că întregul demers al Sfântului Vasile, cu mai bine de o mie de ani înainte de aceste cuvinte, viza tocmai vindecarea de boala aceasta nenorocită care, din nefericire, bântuie viețile noastre cu insistența păcatului eliberat din chinga iadului.

O sinteză recentă, propusă de Francesco Trisoglio, într-o excelentă sinteză asupra propovăduirii patristice³, ne orientează în

² Text din Yuval Noah Harari, *Sapiens – Scurtă istorie a omenirii*, Ed. Polirom, 2017, capitolul 10, *Mirosul banilor*, p. 151.

³ El publică în volumul *La Predicazione nei Padri della Chiesa* (a cura di Manlio Sodi – Roco Ronzani), Lateran University Press, 2017, articolul *Basilio di*

opera ierarhului, învățătură și exegeză biblică adusă ca izvor în Biserică, dar leagă personalitatea sa de o serie de preocupări, care-l fac pe Sfântul Vasile să fie Mare – nu doar dinaintea oamenilor. Astfel, el este identificat ca un omilet mereu aflat dinaintea a trei teme mărețe: cosmosul - societatea - monahismul. Din ele, sinteza Părintelui Laurențiu a ales societatea, pentru greutatea zilei de acum. Despre momente ca acestea scria Arhimandritul Ioan Krestiankin: „Astăzi vedem Biserica pământească mahnită, îngreuiată de felurite nenorociri și necazuri (iar aceasta este starea permanentă a Bisericii Ortodoxe încă din zilele întemeierii ei), și ni se pare că nu avem pentru ce să ne bucurăm. Dar, să știți, dragii mei, că Sărbătoarea Ortodoxiei în Biserică se va sărbători întotdeauna, căci aceasta este o sărbătoare nu spre slava cea văzută a Ortodoxiei, ci pentru acel singur lucru, care dă viață lumii, și pe care nu îl mai pot înlătura acum nicio nenorocire dinafară și niciun dușman: este sărbătoarea dragostei lui Dumnezeu față de lume și viața veșnică a lumii, este în această dragoste și prin această dragoste”⁴. Dacă

Cesarea, pp. 51-68, cu o bogată bibliografie (pp. 67-68). Chiar dacă autorul nostru, Pr. Laurențiu Nistor, nu are la îndemână și nu propune o astfel de bibliografie, o intuiește, propunând o lectură nouă, vie și cumpătată.

⁴ Arhimandrit Ioan Krestiankin, *Să fii cu Dumnezeu! Este lucrul cel mai important (...)*, Ed. Egumenița, 2016, p. 73.

admitem că suferințele Bisericii sunt semnele biruinței Crucii lui Hristos într-o lume a jumătăților de măsură, atunci acceptăm și că parte din aceste suferințe vin din aceea că ne-am depărtat de la măsura gândirii basiliene, în ce privește viața socială și modul în care creștinii pot trăi în societate.

Efortul Părintelui Laurențiu Nistor este nu doar lăudabil, ci și... citibil cu bucurie. Departe de a fi simplă antologie de texte ale Sfântului pe tema socialului și a capcanelor sale, dispunem de astăzi, prin efortul autorului, de o lentilă prin care să privim spre darul cel mare, pe care l-am primit prin Vlădicul milostivirii, Sf. Vasile cel Mare.

Pr. Conf. Univ. Dr. **Constantin Necula**
Facultatea de Teologie „Sf. Andrei Șaguna”,
Sibiu

Introducere

I

Epoca în care a trăit, păstorit și activat Sf. Vasile cel Mare a inclus o perioadă de mari prăbușiri, dar și adânci prefaceri sociale.

Încă din deceniul al doilea al secolului IV, creștinismului i s-au deschis zorile unei vieți noi, Biserica putându-se organiza la lumină, în timp ce păgânismul a fost aruncat la pământ, deși biruința asupra lui va fi definitivă abia după împăratul Iulian Apostatul (361-363).

Însă noua religie, care abia se născuse din învățătura creștină, creștea și se întărea cu mari greutate, fiindcă, mai înainte de a-și consolida unitatea, se sfâșia și se fărâmița prin tulburări și lupte lăuntrice, din cauza numeroaselor erezii și schisme care, la un anumit moment, periclita însuși organismul viu al Bisericii Creștine, și deseori, chiar existența ortodoxiei⁵.

Într-o astfel de epocă s-a născut și și-a trăit scurta sa viață⁶, Sf. Vasile cel Mare

⁵ Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean, *Probleme morale în opera Sf. Vasile cel Mare*, în *Sf. Vasile cel Mare* [vol. colectiv], EIBMBOR, București, 1980, p. 206.

⁶ Sf. Vasile s-a născut pe la 330 dintr-o familie evlavioasă în Cezareea Capadociei. Mama sa se numea Emilia, iar tatăl său era retorul Vasile. Bunica sa după tată era Macrina cea bătrână, fostă ucenică a

Sf. Grigorie Taumaturgul. El era unul din cei 10 frați, dintre care trei vor fi episcopi: Vasile, Grigorie de Nyssa, Petru de Sevasta; cinci vor fi monahi: cei trei dinainte, plus Naucratis și Macrina cea Tânără; vor fi șase sfinți în familia mare: Sf. Macrina cea Bătrână, Sf. Emilia, Sf. Vasile, Sf. Grigorie, Sf. Petru, Sf. Macrina cea Tânără.

Sf. Vasile și-a făcut educația întâi în familie cu tatăl său, Vasile, cu sora Macrina, apoi în școlile din Cezareea Capadociei, unde l-a cunoscut pe Sf. Grigorie Teologul, pe urmă la Constantinopol și, în fine, la Atena. A avut profesori vestiți: pe Libaniu, Proheresiu și Himeriu. A încheiat o prietenie vestită cu Sf. Grigorie de Nazianz. Viața lor studențească este model pentru teologii de totdeauna. Cunoșteau doar două drumuri: al școlii și al Bisericii. S-a întors în patrie pe la 355. A profesat câțva timp retorica, dar a fost câștigat pentru misiunea bisericească de sora sa, Macrina. A renunțat la lume și a intrat în monahism după ce a fost botezat. A făcut o primă împărțire a averii sale la săraci. A călătorit pentru cunoașterea monahismului în Siria, Palestina, Egipt și Mesopotamia. S-a întors hotărât să organizeze viața monahală după criteriul obștei. Pentru acest scop l-a chemat pe Sf. Grigorie Teologul la mănăstirea înființată de el în Pont, pe malul râului Iris, nu departe de satul Annesi. Aici el îmbină munca manuală cu rugăciunea și cu râvna caldă intelectuală. Aici a scris el *Regulile vieții monahale* (*Reguli mari și mici*) și a pus bazele *Filocaliei*, cu Sf. Grigorie.

În curând a fost chemat de episcopul Eusebiu și hirotonit preot în anul 364, spre a i se încredința pastorația episcopiei. După un conflict trecător cu episcopul, se împacă cu acesta. În anul 368, cu prilejul unei mari foamete, Sf. Vasile a organizat admirabil asistența socială și a făcut a doua împărțire a averii sale săracilor. În 370, a fost ales episcop-mitropolit al Cezareei, cu o dârză opoziție din partea adversarilor. În urma atitudinii sale neînfricate contra arianismului

(330-379), dăruindu-se total Bisericii, luptând pentru unitatea ei și desfășurându-și activitatea prin implicarea în toate domeniile vieții acesteia.

Dar el n-a rămas străin față de nici una dintre marile probleme care frământau societatea din vremea sa, ci dimpotrivă, activitatea sa a îmbrățișat și s-a reflectat nu numai în problemele de ordin religios și

și a manevrelor împăratului Valens, dioceza i s-a împărțit în două.

În interiorul eparhiei, Sf. Vasile s-a impus printr-o uriașă activitate dogmatică, pastorală și socială. Nu s-a lăsat înfrânt de arieni. Se cunoaște scena cu prefectul Modestus al lui Valens. A înființat instituții de asistență socială: azil, ospătarie, casă pentru reeducarea fetelor alunecate, spital (și de leproși), școli tehnice. Toate aceste așezăminte erau cunoscute sub numele de *Vasiliada*. A luptat pentru alinarea suferințelor celor mulți, criticându-i pe bogați. N-a făcut deosebire între neamuri și credințele oamenilor. A împodobit serviciul divin cu Sfânta sa Liturghie.

În politica externă bisericească, Sf. Vasile a încercat să împacă Bisericile orientale, făcând apel la Sf. Atanasie și la papa Damasus. De asemenea, a încercat o împăcare între Orient și Occident, împărțite pe tema schismei meletiene. Sf. Vasile a fost un mare animator în lupta contra arianismului. El a dat lovituri grele acestei erezii. I-a ajutat pe tineri la învățătură, a menținut legătura cu profesorul său, Libaniu. A fost pretutindeni prezent. A fost mare preot, mare liturgisitor, mare pedagog, mare prieten, mare organizator, mare om de știință. A fost numit: „un roman printre greci”. A murit la 1 ianuarie 379, plâns de toți și numit încă de atunci: „cel Mare” (conf. Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, Editura Sf. Mănăstire Dervent, 2000, pp. 111-112).

moral, ci și în cele de ordin economic și social.

Mai bine zis, Sf. Vasile a avut în vedere toate aspectele vieții contemporane, precum filosofia vremii, religiile vremii, autoritățile și autoritatea în general, bogății și bogăția, săracii și sărăcia, sclavii și sclavia, drepturile și datoriile, legile și legiuitorii etc.⁷.

Astfel, a marcat în mod evident societatea contemporană, fiindcă s-a impus prin pasiunea cu care a intervenit, prin perseverență, și făcând aceasta nu oricum, ci în calitate de creștin și păstor.

Și, mai mult decât atât, Sf. Vasile nu s-a ocupat de aceste probleme numai în scris sau în numeroasele sale cuvântări ținute ascultătorilor săi, ci a fost un dascăl atât prin cuvânt, cât și prin faptă, un neîntrecut propovăduitor și organizator nu numai al vieții monahale, ci și al operei de asistență socială, așezămintele sale create în acest scop rămânând un strălucit exemplu pentru posteritate.

De fapt, despre Sf. Vasile cel Mare se poate spune că, urmând îndemnul Sf. Apostol Pavel: „Drept aceea, luați aminte la voi înșivă și la toată turma în care Duhul Sfânt v-a pus episcopi...” (F. A. 20, 28), a dus o viață de nevoie și de urcuș duhovnicesc continuu –

⁷ P.S. Dr. Antonie Plămădeală, Episcopul Buzăului, *Idei sociale în opera Sf. Vasile cel Mare*, în *Sf. Vasile cel Mare* [vol. colectiv], EIBMBOR, București, 1980, p. 287.

în ciuda slăbiciunii trupesti și a bolii de care era măcinat –, iar pentru monahi și credincioși a fost un strălucit exemplu personal și dascăl al virtuții în cuvânt și în faptă, căutând să facă pentru aceștia tot ceea ce simțea că îl obligă porunca iubirii față de semenii, conform exemplului Mântuitorului Hristos⁸.

Și pentru că pe toate le-a făcut cu mărime de suflet, de minte și de inimă, de la lucrurile mărunte și simple ale vieții de toate zilele, menite să pună ordine morală în viața lumii, până la subtilitățile cele mai complicate ale minții, menite să clarifice tainele lui Dumnezeu, Sf. Vasile și-a dobândit cu ușurință putem spune, și incontestabil pe bună dreptate, calificativul de „cel Mare”.

Cu alte cuvinte, astfel și-a câștigat calitatea de îndrumător, de arbitru, de criteriu – și în această calitate îl consultăm ori de câte ori avem nevoie de criterii de orientare⁹.

II

Sf. Vasile cel Mare n-a scris un tratat special cu privire la raporturile dintre creștinism și lume, dintre Biserică și societate. N-a teoretizat, deci, asupra acestei teme, decât incidental, în confruntarea cu viața de toate

⁸ Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean, *op. cit.*, p. 207.

⁹ P.S. Dr. Antonie Plămădeală, Episcopul Buzăului, *op. cit.*, pp. 284-285.